

Hausnummen sammalkartoitus 2020

Lohjanjärven alueet (FI0100036)

CoastNet LIFE (LIFE17NAT/FI/000544)

Terhi Korvenpää

Kannen kuva: Hausnummen kalkkilouhoksen reunoja. Raportin kuvat Terhi Korvenpää, Metsähallitus.

JOHDANTO JA MENETELMÄT

Kartoitusten tavoite ja tarkoitus

Hausnummella tehty sammallajiston kartoitus on osa Metsähallituksessa vuonna 2018 alkanutta laajaa CoastNet LIFE–hanketta (LIFE 17NAT/FI/000544). Kaikki kartoitukseen liittyvät toimenpiteet maastokartoituksesta raporttiin toteutettiin hankkeessa EU:n LIFE-rahoituksen tuella. CoastNet-hankkeessa tehdään ennallistamis- ja luonnonhoitotöitä 41 kohteella, ja sen tarkoituksena on parantaa rannikon ja saariston Natura 2000 -luonnonsuojelualueiden tilaa. Tavoitteena on luoda toimiva elinympäristöjen verkosto, ja hoitotoimien kohteina ovat etenkin rannikolle tyypilliset, avoimet ja puoliavoimet ympäristöt.

Hoitokohteiden lajistokartoituksien tarkoituksena oli tuottaa sellaista lajeihin liittyviä taustatietoa, jota pystyttäisiin käyttämään hyödyksi Natura2000-alueisiin kuuluvan ja LIFE-hankkeessa hoidettavaksi aiotun alueen ennallistamisen ja hoidon suunnittelussa sekä toteuttamisessa. Kartoitustuloksia pystytään käyttämään myös jatkossa hyväksi alueelta havaittujen uhanalaisten lajien seuraamisessa ja turvaamisessa.

Kirjoittaja on yksin vastuussa tämän raportin sisällöstä. Se ei välttämättä vastaa Euroopan unionin mielipidettä. EASME ja Euroopan komissio eivät ole vastuussa siitä, miten siinä olevaa tietoa käytetään

Kartoituskohteet ja -menetelmät

Kartoituskohde

Kartoituskohteena oli Uudenmaan maakunnassa, Lohjan kunnan Lohjansaaren Hausnummella sijaitsevat yksityiset suojelualueet (Lehmäkallio YSA206712, Hausnummen luonnonsuojelu YSA014149) (kuva 1). Hausnummen YSA-alueet muodostavat pienen osan laajemmasta 513 ha kattavasta Lohjanjärven alueet -nimisestä Natura 2000-verkoston kuuluvasta alueesta (FI0100036). Hausnummi on metsäinen gneissikallio, jossa on kalkkisuonia. Hausnummen pohjoisosassa on suoranaista kalkkikalliota. Alueella on mäntyvaltaista runsasruohoista ja -heinäistä kasvillisuutta, laakeita, avoimia kalliopintoja ja -seinämiä sekä pieni vanha kalkkilouhos. Hausnummen aluetta on tarkoitus alkaa raivata ja laiduntaa Rannikko Life -hankkeessa.

Kuva 1. Hausnummen suojelualan sijainti.

Kartoitusmenetelmä

Hausnummen lajistokartoitus tehtiin Metsähallituksen sammalkartoitusohjeen mukaisella TPS-kartoitusmenetelmällä, joka sopii sammalten lisäksi myös putkilokasvien kartoittamiseen (myös muuta kasvilajistoa pidettiin silmällä sammalia kartoitettaessa). Tässä TPS-suunnitelman taustatiedoksi tehtävässä kartoituksessa laajemmasta kohdealueesta kartoitetaan lajistoa tarkemmin vain suoraan toimenpiteiden kohteina olevat toimenpidekuviot, tai toimenpiteiden välittömillä vaikutusalueilla sijaitsevat kuviot. TPS-kartoitusmenetelmän kohdelajeina ovat aina valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaiset, silmälläpidettävät, rauhoitetut, harvinaiset ja puutteellisesti tunnetut sammalet. Näin kaikki kartoituksessa havaitut huomionarvoiset lajit pystytään ottamaan huomioon ennallistamistöitä suunnitellessa, joko vähintään olemassa olevat esiintymät turvaten, tai jopa niiden elinoloja parantaen.

TPS-kartoituksen metodeihin kuuluu, että maastossa kuljettu kartoitusreitti tallennetaan kunakin kartoituspäivänä GPS-paikantimella kartoitusjäljeksi. Näin voidaan myöhemmin saada helposti selville millä alueella kartoittaja on kulkenut lajistoa havainnoiden. Myös kaikkien kartoituksen kohteena olevien lajien havaintopaikat tallennetaan aina GPS-paikantimeen pistemäisinä havaintopaikkoina. Laaja-alaisista lajiesiintymistä havaintopisteitä saattaa kertyä useita, sillä uusi havaintopiste otetaan aina, mikäli pisteiden välillä on etäisyyttä yli 10 m. Pienemmistä lajiesiintymistä pisteitä otetaan vain yksi, ja se yleensä sijaitsee lajiesiintymän keskiosassa. Havaituista lajeista kirjataan muistiin aina myös paljon taustatietoa mm. lajin elinympäristöstä, esiintymään liittyvistä muista tärkeistä tiedoista.

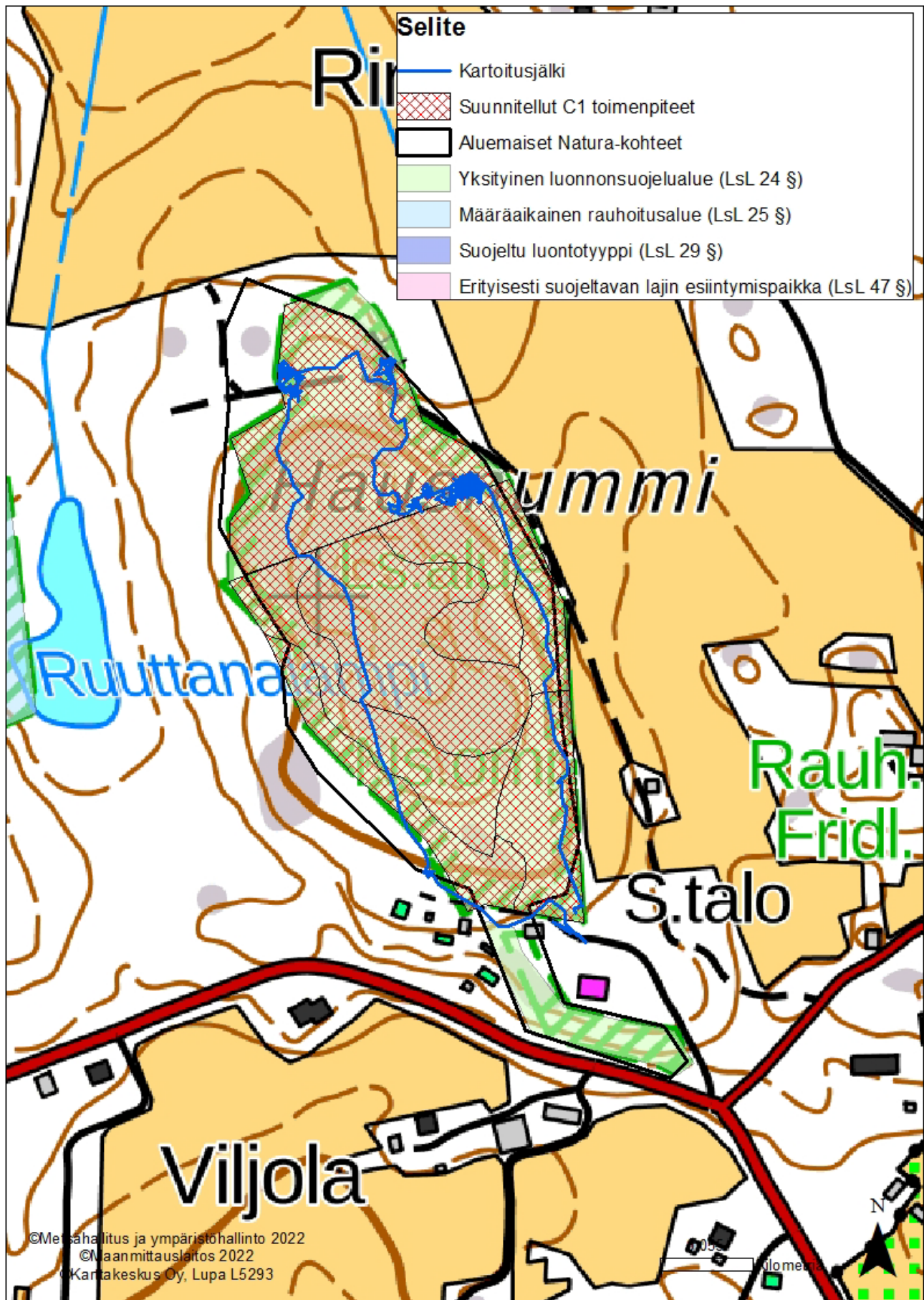
Osan kartoitettavista sammallajeista pystyy tunnistamaan maastossa varmasti, mutta vaikeasti tunnistettavista kohdelajeista, tai niiksi epäillyistä sammallajeista, kerätään aina keruupusseihin näytteitä mukaan otettavaksi. Näytepusseihin päätyneiden lajien tunnistus tehdään myöhemmin toimistolla mikroskoopin ääressä. Näytteet usein myös museoidaan, jotta lajin esiintyminen kartoituskohteella voidaan

myöhemmin verifioida, sillä kokeneillekin sammaltuntijoille sattuu silloin tällöin tunnistusvirheitä, ja lajien taksonomiakin muuttuu ajan kuluessa. Näytteiden avulla kartoitusalueella elävä laji voidaan tunnistaa jatkossakin ilman tarkastuskäyntiä paikan päällä maastossa. Putkilokasvit pystytään tunnistamaan käytännössä aina maastossa, eikä niistä useimmiten kerätä näytteitä kuin satunnaisesti. Myös kaikkien maastosta kerättyjen näytteiden keruupaikat tallennetaan tietenkin aina GPS-paikantimeen siltä varalta, että kerätty laji on kohdelaji, ja sen tarkemmat kasvupaikkatiedot ovat tarpeen jatkotoimenpiteitä suunniteltaessa.

Hausnummen kartoitus

Hausnummella kartoitettiin ne hoidettaviksi ehdotetut toimenpidekuviot, jotka olisivat mahdollisia TPS-kartoitettavan kohdelajiston kasvupaikkoja. Käytännössä Hausnummen sammalkartoituksessa keskityttiin ainoastaan alueen kalkkivaltaisiin biotooppeihin, sillä muu osa alueesta vaikutti tavalliselta metsältä. Kartoitus kesti vain muutaman tunnin, ja toteutettiin 9.7.2020. Hausnummen suunnitellut toimenpidekuviot sekä kartoituksesta tallennettu kartoittajan kulkureitti eli kartoitusjälki, ja siten lopullinen kartoitusalue näkyvät kuvassa 2. Reitti ja kartoituksen yhteydessä tehdyt lajihavainnot tallennetaan ympäristöhallinnon yhteiskäytössä olevaan LajiGIS -paikkatietojärjestelmään, josta kartoitustuloksia voi tarkastella myöhemminkin.

Tässä raportissa on lajeista käytetty tuoreimman valtakunnallisen uhanalaisuusarvioinnin mukaista uhanalaisuusluokitusta (Juutinen & al. 2019) sekä sammalten alueellista uhanalaisuusarviointia (Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021)). Sammallajien indikaattoristatukset löytyvät Sammaltyöryhmän julkaisusta (2021). Maastokartoituksesta ja sen suunnittelemisesta, sekä raportoinnista vastaa suojelubiologi Terhi Korvenpää Metsähallituksen Rannikon luontopalveluista. Maastosta kerättyjen näytteiden mikroskoopilla tapahtuneesta lajinmäärityksestä vastaa Envibio Oyn FM Turkka Korvenpää.

Kuva 2. Hausnummen kartoitusjälki ja suunnitellut toimenpidekuviot.

TULOKSET

Lajihavainnot

Kartoituksessa ei havaittu valtakunnallisesti uhanalaisia tai silmälläpidettäviä sammallajeja. Sen sijaan arvokkaista elinympäristöistä kertovia indikaattorilajeja havaittiin useita (taulukko 1). Kaikki havaitut indikaattorilajit ovat kalkin suosijoita tai kalkin vaatioita.

Hausnummella sijaitsee vanha, pienikokoinen kalkkilouhos, jonka reunoilta näitä indikaattorilajeja löytyikin runsaasti (kuva 3). Runsaimmat lajit olivat kielikellosammal (*Tortella tortuosa*) ja kielikellosammal (*Encalypta streptocarpa*), vähemmän runsaita suippuväkäsammal (*Campyliadelphus chrysophyllus*), taljaruostesammal (*Anomodon attenuatus*), isoruostesammal (*Anomodon viticulosus*) ja sinilehvässammal (*Mnium stellare*).

Pohjoisosan yksityismaalle suuntatuvan jyrkänteen lajistoa ei tarkastettu. Jyrkänteen päällisosan laakealla kalliolla oli kalkkivaikutteista hyvin umpeenkasvanutta ketoa, mutta ei huomionarvoista sammallajistoa. Alueen pohjoisosasta aiemmin löydettyä kalkkihankasammalta (*Riccia beyrichiana*) yritettiin etsiä kartoituksen yhteydessä. Lajille sopiva alue (havaittu ilmeisesti aikaisemmin traktoriuralta) oli valtaosin umpeenkasvanutta, ja paikalla kasvoi vain törmähankasammalta (*Riccia sorocarpa*, kuva 4).

Taulukko 1. Hausnummelta havaitut huomionarvoiset lajit.

Elöryhmä	Tieteellinen nimi	Suomenkielinen nimi	Uhanal.lk	Muu status	Havainnot kpl
BR	<i>Campyliadelphus chrysophyllus</i>	suippuväkäsammal	LC	ind.	1
BR	<i>Anomodon attenuatus</i>	taljaruostesammal	LC	ind.	1
BR	<i>Encalypta streptocarpa</i>	kielikellosammal	LC	ind.	1
BR	<i>Tortella tortuosa</i>	kalkkikertosammal	LC	ind.	2
BR	<i>Anomodon viticulosus</i>	isoruostesammal	LC	ind.	1
BR	<i>Mnium stellare</i>	sinilehvässammal	LC	ind.	1

Kuva 3. Kalkkilouhoksen seinässä kasvavaa vaateliasta lajistoa.

Kuva 4. Vanhalla metsätiellä kasvaneita hankasammalia puukon terällä osoitettuna.

HOITO- YM. SUOSITUKSET

Kartoitettu alue on suunniteltu otettavan laidunkäyttöön, ja siellä aiotaan siksi myös tehdä perinnebiotoopin hoitorauvauksia. Kalkkihankasammalten tunnetulta kasvupaikalta pitää yrittää etsiä lajia vielä uudemman kerran. Mikäli aluetta laidunnetaan, voi laidunnus hyödyttää lajin elinympäristön auki pysymistä, ja siten vaikuttaa positiivisesti lajin elinmahdollisuuksiin alueella. Alueelta havaitut muut vaateliaat kalkkia vaativat tai suosivat lajit kasvoivat kaikki entisen kaivoksen alueella. Kaivos todennäköisesti rajataan laidunnuksen ulkopuolelle, joten laidunnuksesta ei tule olemaan lajeille haittaa. Kaivoksen alueen tulee pysyä varjoisana, ja siten kosteusolosuhteiltaan pysyvämpänä, joten kaivoksen lähialueen mahdollista runsasta raivaamista tulee välttää.

Kalkkikaivoksella voisi harkita myös pienialaisia vaateliaan kalkkilajiston elinympäristön parantamiseen tähtääviä hoitotoimia, sillä paikoitellen kalkkilouhoksessa ja sen lähiympäristössä oli havaittavissa umpeenkasvua. Hoitotoimena voisi ajatella hyvin pienipiirteistä, metsäsammallajien kohdennettua poistamista kalkkilajien kasvuympäristöstä esim. nyppimällä. Mahdolliset hoitotyöt tulee toteuttaa kaivoksesta havaittujen lajien asiantuntijoiden ohjeistuksen mukaisesti ja valvonnassa.

KIRJALLISUUS

Juutinen, R., Syrjänen, K., Korvenpää, T., Laitinen, T., Ahonen, I., Huttunen, S., Korvenpää, T., Kypärä, T., Parnela, A., Ryömä, R. & Ulvinen, T. 2019. Sammalet. Julk.: Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. s. 157–181.

Sammaltyöryhmä 2021: Suomen sammalien levinneisyys metsäkasvillisuusvyöhykkeissä ja ELY-keskuksissa. – Suomen ympäristökeskus. 23.6.2021. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Lajiensoojelutyo/Eliotyoryhmat/Sammaltyoryhma/Suomen_sammalet

Syrjänen, K. 2001: Sammalet. Teoksessa: Ilmonen, J., Rytteri, T. ja Alanen, A. (toim.): Luontodirektiivin kasvit ja selkärangattomat eläimet. Suomen Natura 2000 –ehdotuksen luonnontieteellinen arviointi. Suomen ympäristö 510:72–100.

Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021). Suomen lajien alueellinen uhanalaisuusarviointi 2020. <https://www.ymparisto.fi/punainenlista>